

Aanleiding

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de Tweede Kamer (hierna: de commissie) organiseert op maandag 3 juni 2019 een openbaar rondetafelgesprek met als thema 'Arme ouderen'. De commissie heeft het NOOM uitgenodigd om aan dit rondetafelgesprek deel te nemen.

Doel van het rondetafelgesprek is om de commissie meer inzicht te geven in de financiële situatie van 55-plussers die financiële problemen hebben, door antwoord te geven op de volgende vragen:

- Welke groepen ouderen/ wie ervaren financiële problemen?
- Hoe is deze situatie ontstaan?
- Hoe zou deze situatie opgelost kunnen worden?

Alvorens in te gaan op de vragen van de commissie geven wij enige achtergrondinformatie over migranten 55-plussers in Nederland en het NOOM, het Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten.

Migranten 55-plussers en het NOOM

Diversiteit: Migrantenouderen vormen een zeer diverse groep, zowel wat etniciteit, land van herkomst en religie als wat hun migratiegeschiedenis betreft. Ook wat betreft hun aantallen en de plaatsen waar zij zich in Nederland hebben bevestigd is er sprake van grote diversiteit: naast concentraties in de grote steden, vinden we kleinere aantallen migrantenouderen in vrijwel alle Nederlandse steden.

Aantallen: Voor het aantal 55-plussers met een migratieachtergrond in Nederland verwijzen we naar de tabellen in de bijlage. Voor nu achten wij het van belang om te wijzen op de snelle toename van het aantal migranten 55-plussers: de komende 10-15 jaar zal hun aantal verdubbelen en in de komende 25-30 jaar zal er zelfs sprake zijn van een verdrievoudiging.

- M.a.w. het aantal 55-plussers met een Caribische, Chinese, Marokkaanse, Molukse, Surinaamse, Turkse, vluchtelingen- of Zuid-Europese achtergrond neemt toe van 325.000 nu tot bijna één miljoen rond 2050.¹

Hoewel de aandacht in onderzoek en media zich de laatste jaren vooral richt op de Turkse en Marokkaanse ouderen, vertoont hun problematiek grotere overeenkomsten met die van de andere ouderen met migratieachtergrond dan met die van ouderen met een Nederlandse achtergrond. Ook indien zij worden vergeleken met Nederlandse ouderen met een lage SES.

Achterstandspositie: Door een samenloop van omstandigheden vormen migranten 55-plussers één van de meest kwetsbare groepen in de Nederlandse samenleving. Er is sprake van ernstige achterstanden op meerdere gebieden: oudere migranten hebben niet alleen relatief vaker te lijden onder armoede, ook m.b.t. gezondheid en welzijn scoren zij veel lager dan hun leeftijdgenoten met een Nederlandse achtergrond. Migranten 55-plussers hebben - op jongere leeftijd - last van meer

¹ De cijfers die het NOOM hanteert wijken af van de officiële statistieken omdat wij niet alleen naar de grootste groepen (niet-Westerse) migrantenouderen kijken, maar ook de Zuid-Europese ouderen meerekenen, die in de jaren '60 als gastarbeiders naar Nederland zijn gekomen.

chronische ziekten, psychische klachten (o.a. depressieve gevoelens) en eenzaamheid. Daarnaast voelen zij zich vaker sociaal uitgesloten en gediscrimineerd. Verder zijn veel oudere migranten slecht gehuisvest: zij wonen vaak in achterstandswijken, in een kleine woning of in een flat zonder lift met weinig mogelijkheden tot aanpassingen. Wanneer zij zorg nodig hebben, maken zij veelal gebruik van informele zorg en minder van de formele intra- of extramurale zorg.

De belangrijkste redenen hiervan zijn aan de ene kant de voorkeur voor en beschikbaarheid van informele zorg. Aan de andere kant wordt gebruik van formele zorgvoorzieningen gehinderd door factoren als onvoldoende toegankelijkheid (door o.a. gebrekkige informatie, taal- en communicatieproblemen, maar ook vanwege het kostenaspect), samen met gevoelens van schaamte en trots.

- Desalniettemin is voor de komende jaren een enorme toename van de zorgvraag van de kant van oudere migranten te verwachten ten gevolge van de toename van dementie onder deze ouderen: de kans dat zij dementie krijgen is 3 tot 4 keer groter dan bij ouderen van Nederlandse origine.

Ontstaan NOOM: De zorg om de achterstanden en gebrekkige vertegenwoordiging van oudere migranten in bestaande organisaties, vormden 12,5 jaar geleden de aanleiding voor minister Verdonk van Integratie om - samen met de Nederlandse ouderenbonden verenigd in het Coördinatieorgaan Samenwerkende Ouderenbonden (CSO) en de inspraakorganen van het Landelijk Overleg Minderheden (LOM) - het ontstaan van het NOOM te faciliteren. Doel was door kennis en bewustwording bij de ouderen zelf te vergroten alsook bij de samenleving als geheel, de positie van deze kwetsbare groep te verbeteren.

Beeldvorming: Wij beseffen dat we met deze bundeling van cijfers kunnen bijdragen aan het versterken van het eenzijdige en stereotype beeld van die 'zielige oude migranten' met als gevolg dat nog meer uit het oog wordt verloren hoe veerkrachtig juist oudere migranten - en hun gemeenschappen - zijn. Dat uitgerekend migrantenouderen erin zijn geslaagd om in een vreemd land, waarvan zij de taal niet spraken noch de regels kenden, door keihard te werken een bestaan op te bouwen en hun kinderen een betere toekomst en meer kansen te geven. Daarbij een belangrijke bijdrage leverend aan de wederopbouw van Nederland. Hiervoor hebben zij gedurende hun hele leven grote offers gebracht. Dit is een bewuste keuze geweest. Echter, nu zij op hun kwetsbaarst zijn, is het niet meer dan logisch dat diezelfde Nederlandse samenleving hen de ondersteuning biedt die zij nodig hebben. Of het nu gaat om het bieden van goede zorg of voldoende inkomen waardoor zij niet (langer) onder het bestaansminimum hoeven te leven. Enerzijds omdat armoede - en daaruit voortkomende schulden - een flinke kostenpost vormen voor de gehele samenleving, anderzijds vanwege de gevolgen van (langdurige) armoede voor betrokkenen. Denk hierbij aan de toename van relatieproblemen soms uitmondend in huiselijk geweld, toename van eenzaamheid en/of gevoelens van uitsluiting en schaamte waardoor zij langdurig zoveel stress ondervinden dat hun gezondheid hiervan de negatieve gevolgen ondervindt, wat weer tot hoge maatschappelijke kosten leidt. Gesteld kan dan ook worden dat niet alleen individuele mensen zelf, maar samenleving als geheel gebaat is bij een afname van armoede.

Bronnen

Om de vragen van de commissie te beantwoorden maken wij gebruik van cijfers en onderzoek van o.a. CBS, SCP en Regioplan, van organisaties als KBO-PCOB, KIS en Pharos, alsook van diverse artikelen in kranten en tijdschriften.²

² Zie in het bijzonder: <https://www.nidi.nl/shared/content/demos/2018/demos-34-06.pdf> en <https://www.nidi.nl/shared/content/demos/2016/demos-32-06-fokkema.pdf>

- Bovenal echter baseren we ons op de signalen die we sinds de oprichting van het NOOM en in het bijzonder de afgelopen 5 jaar hebben verzameld in de gesprekken en contacten met meer dan 20.000 afzonderlijke migrantenouderen, -mantelzorgers, -sleutelfiguren en -vrijwilligers tijdens zowel groot- als meer kleinschalige voorlichtings- en gespreksbijeenkomsten door het hele land.

Armoede onder oudere migranten

'Nederland heeft bijna een miljoen armen' luidde de kop van het SCP-bericht van november 2018³. Daarbij stelt het SCP dat in Nederland bijstandsontvangers, niet-westerse migranten en alleenstaande moeders met minderjarige kinderen het grootste risico op armoede lopen: van elk van deze groepen is meer dan 15% arm. Kijken we naar de afzonderlijke groepen, dan leeft 37% van de bijstandsontvangers, 16% van de niet-westerse migranten en 16% van de alleenstaande moeder met minderjarige kinderen in armoede. Voor de gehele volwassen bevolking lag het gemiddelde op 5%. Van de bijstandsontvangers heeft meer dan de helft een niet-westerse migratieachtergrond (zie tabel in de bijlage).

Het beeld dat armoede in Nederland zich concentreert rond niet-westerse migranten, wordt keer op keer door de cijfers van CBS en SCP bevestigd. Daarbij wordt in het bijzonder ook gewezen op de groep migrantenouderen. Het onderzoek van SEO in opdracht van de FNV naar de inkomenspositie van 65-plussers⁴ bevestigt de zwakke inkomenspositie van deze groep:

- Van de 65-plussers niet-westerse migranten leeft ruim 40% onder de armoedegrens. Van de ouderen met een Nederlandse afkomst leeft 2,5 procent onder de armoedegrens.
- Het gemiddelde inkomen van migranten-65-plus huishoudens is: € 27.300,-
 65-plussers van Nederlandse oorsprong hebben een gemiddeld inkomen van: € 38.800,-
- Het verschil tussen beiden bedraagt € 11.424,- per jaar, ofwel € 952,- per maand.

	migranten-65-plussers	Ned. 65-plussers	verschil
AOW	€ 13.130,-	15.813,-	- 2.683,-
aanvullend pensioen	€ 5.142,-	15.468,-	- 10.326,-
bijstand, toeslagen en uitkeringen	€ 4.459,-	1.129,-	+ 3.330,-
arbeid en onderneming	€ 4.700,-	3.973,-	+ 727,-
vermogen / eigen woning	- € 135,-	2.337,-	- 2.472,-

We zien dus grote verschillen als het gaat om de AOW (€ 2.683,- per jaar lager), het aanvullend pensioen (€ 10.326,- per jaar lager) en inkomsten uit vermogen/eigen woning (€ 2.472,- lager). Hier staat tegenover dat oudere migranten € 3.330,- meer inkomsten krijgen uit bijstand, uitkeringen en toeslagen.

Let wel, genoemde cijfers betreffen gemiddelden. In de praktijk zien we dat 25% van de migrantenouderen een bruto-inkomen heeft van minder dan € 21.500,- per jaar. Deze ouderen leven van alleen de AOW of zelfs onder de armoedegrens. Dit komt omdat zij geen volledige AOW hebben opgebouwd, maar ook geen of onvoldoende aanvullend pensioen en ook geen **AIO** ontvangen. Ook de ouderen die wel een AIO ontvangen maar vanwege de **kostendelersnorm** – waarover straks meer - gekort worden hierop, vallen onder deze groep.

³ https://www.scp.nl/nieuws/Nederland_heeft_bijna_een_miljoen_armen

⁴ SEO-rapport nr. 2017-09, gebaseerd op cijfers van het CBS.

Zorgwekkend is dat de daling van het aantal bijstandsontvangers vanaf 2015 vooral degenen betreft die een Nederlandse of een westerse migratie-achtergrond hebben en niet de niet-westerse bijstandsontvangers (zie tabel SollicitatieLAB op basis van cijfers van het CBS in de bijlage).

AOW-opbouw

(Niet-westerse) migrantenouderen hebben relatief vaak een laag inkomen omdat zij een fors mindere AOW-aanspraak hebben, omdat zij op latere leeftijd in Nederland zijn komen wonen en hierdoor geen 50 jaar AOW hebben opgebouwd. Voor ieder jaar opbouw dat ontbreekt, is er een korting van 2%. De mogelijkheid bestaat om bij aankomst in Nederland deze jaren in te kopen bij de Sociale Verzekeringsbank, maar dit is een te kostbare aangelegenheid voor mensen die een laag inkomen hebben en/of net in Nederland zijn gearriveerd.

- Daar waar Nederlanders gemiddeld een AOW-teort hebben van 1%, hebben vluchtelingen-ouderen een gemiddeld tekort van 35%, Antillianen/Arubanen 17%, Turken/Marokkanen 12% en Surinamers 9%.

Vrouwen met een migratieachtergrond zijn over het algemeen nog slechter dan mannen met een migrantie-achtergrond, m.n. omdat zij minder aanvullend pensioen hebben opgebouwd⁵: zij hebben minder vaak betaald werk verricht in Nederland, hebben vaker parttime en/of flexibel gewerkt of in sectoren waar geen pensioen werd opgebouwd. Ook hebben zij vaker te maken met een onderbreking in hun loopbaan vanwege de zorg voor kinderen.

Nog meer dan bij mannen ontbreekt bij hen de kennis over het pensioenstelsel en bewustwording over de voorwaarden om een voldoende pensioen op te bouwen. Hierdoor hebben zij minder vaak aanvullend pensioen opgebouwd.

Hoeveel komt een arm huishouden tekort?

- In 2016 kwam een arm huishouden volgens het SCP (Armoede in Kaart, 2018) **€ 2.300,- per jaar** tekort (dat is bijna € 200,- per maand) t.o.v. het niet-veel-maar-toereikend-criterium⁶.

Dit tekort is de laatste jaren gestegen: vóór 2015 lag het bedrag lager, nl. op ongeveer € 1.700,- per jaar. Een mogelijke verklaring is dat de economische groei heeft geleid tot uitstroom uit de armoede van mensen met een klein tekort, terwijl de 'achterblijvers' een groot tekort hebben. Onder deze achterblijvers zijn migranten(ouderen) oververtegenwoordigd. Dit betekent dat zij jaar in jaar uit onvoldoende middelen hebben om in hun *basisbehoeften*, ofwel de uitgaven voor voeding, wonen, zorg en een minimum voor ontspanning en sociale participatie, te voorzien.

Ook het NIBUD en Regioplan hebben uitgerekend welk bedrag mensen die op bijstandsniveau leven tekort komen: een stel zonder kinderen op bijstandsniveau kwam in 2017 - *ook als zij gebruik maakten van alle toeslagen en armoederegelingen* – nog maandelijks € 125,- tekort (dat is € 1.500,- op jaarbasis) om in de minimale levensbehoeften te voorzien.

Zowel onderzoek als onze eigen bevindingen bevestigen dat vaak de groepen waarvoor regelingen zijn bedoeld, daar geen of onvoldoende gebruik van maken. Migrant(ouderen) missen vaker dan

⁵ Een uitzondering hierop vormen die migrantenvrouwen die op relatief jonge leeftijd naar Nederland zijn gekomen en vrijwel hun hele leven aan het arbeidsproces hebben deelgenomen en een (klein) aanvullend pensioen hebben opgebouwd, zoals bijv. een deel van de Surinaamse vrouwen.

⁶ Hierbij wordt uitgegaan van het middelste huishouden: bij de helft van de huishoudens is het tekort groter, bij de andere helft kleiner.

hun Nederlandse leeftijdgenoten aanvullingen uit bijvoorbeeld zorgtoeslagen en allerlei andere (armoede)regelingen. Soms uit trots of schaamte, maar veel vaker is men niet op de hoogte van de regeling of toeslag, is men onjuist geïnformeerd, zijn de regelingen te complex of weet men de weg niet te vinden naar de hulpverlenende instantie die bij de aanvraag kan helpen.

Tot slot blijkt een deel van de groep die wel tot een aanvraag komt lang niet in alle gevallen te voldoen aan de gestelde voorwaarden. Onderbenutting van huur- en zorgtoeslagen kwam bijv. duidelijk naar voren het onderzoek van Regioplan in 2018 in opdracht van KBO-PCOB, KNVG, NVOG, FASv en NOOM. **Hieruit bleek dat één op de zes 55+huishoudens mogelijk huurtoeslag mist en één op de tien wellicht zorgtoeslag laat liggen.** Onderbenutting van de huurtoeslag is extra schrijnend, aangezien een huurhuis eind 2017 gemiddeld z'n 533 euro per maand kostte, wat 17 procent meer is dan in 2012. Ook bleek het aantal seniorenhuishoudens dat geen zorgtoeslag ontvangt, terwijl zij hier op basis van hun inkomen en vermogen wel recht op kunnen hebben in 2016 fors te zijn toegenomen ten opzichte van 2014.

- KBO-PCOB, KNVG, NOOM, NVOG en FASv pleiten voor nader onderzoek naar de oorzaken van deze onderbenutting. De resultaten daarvan moeten gebruikt worden om burgers actiever te gaan wijzen op toeslagmogelijkheden en om de gebruiksvriendelijkheid van het toeslagenstelsel te vergroten.

Het ingewikkelde stelsel van toeslagen en inkomensvoorzieningen met elk eigen aanvraagprocedures en voorwaarden, die bovendien ook nog eens per gemeente kunnen verschillen, maakt dat een groot deel van de doelgroep waarvoor deze regelingen zijn bedoeld hiervan geen gebruik kan maken.

Veranderingen in wetgeving, verdwijnen of fuseren van organisaties bij wie men voor hulp kan aankloppen maakt dat vooral de kwetsbaarste groepen de weg naar de voorzieningen niet kunnen vinden. Andersom lukt het gemeenten en instellingen ook niet goed om juist de meest kwetsbare groepen te bereiken.

Ook de snelle digitalisering van onze samenleving, waardoor informatie en aanvraagprocedures steeds vaker alleen digitaal beschikbaar zijn (soms is zelfs het maken van een afspraak alleen nog digitaal mogelijk) vormen een alsmaar groter wordende drempel. Net zoals het gebrek aan open spreekuren in de buurt en hulp in de eigen taal: zonder hulp zijn veel oudere migranten die behoefte hebben aan informatie en uitleg in de eigen taal en hulp nodig hebben bij het invullen van formulieren en aanvragen niet in staat om gebruik te maken van beschikbare voorzieningen. Er wordt te gemakkelijk gedacht dat de kinderen hen hierbij kunnen helpen, hierbij uit het oog verlozen dat wet- en regelgeving dusdanig complex is en informatie dusdanig moeilijk vindbaar dat ook zij hierin vastlopen.

Dalende koopkracht: In het algemeen in de koopkracht van ouderen de afgelopen 10 jaar gedaald door een stijging van de kosten voor levensonderhoud en het tegelijk niet indexeren van pensioenen. Ondanks de koppeling van de AOW aan de stijging van de kosten van levensonderhoud, zien juist de laagste inkomensgroepen dat zij een steeds groter deel van hun inkomsten kwijt zijn aan de kosten van levensonderhoud. Dit komt omdat de vaste lasten (huur, gas, water, licht en kosten voor zorg) harder zijn gestegen dan het wettelijk minimumloon, de bijstandsnormen en toeslagen.

Juist de ouderen met een (klein) aanvullend pensioen hebben de afgelopen jaren hun koopkracht zien dalen. Volgens het Nibud (2016) is in de periode 2011-2017 de koopkracht van een ouder huishouden met alleen AOW gestegen en de koopkracht van ouderen met een (klein) aanvullend pensioen gedaald. Dit laatste komt voornamelijk omdat de aanvullende pensioenen zijn gekort of

niet zijn gestegen. Overigens is onze verwachting dat omdat maar heel weinig huishoudens van migrantenouderen een volledige AOW hebben zij niet of nauwelijks van die minimale koopkrachtstijging hebben kunnen profiteren. Daar komt bij dat sinds 2015 degenen die een **AIO** ontvangen en hun huishouden delen met hun kind(eren) of anderen getroffen worden door **kostendelersnorm**.

In het bijzonder heeft de **stijging van zorgkosten** van de afgelopen jaren oudere migranten hard geraakt, omdat juist zij vaker en met meerdere chronische ziekten te maken hebben. Uit onderzoek van de GGD in de G4 komt naar voren dat de helft van de oudere migranten minimaal 4 chronische ziekten heeft. Dat is ruim 2 keer zoveel als ouderen met een Nederlandse achtergrond.

Stijging van zorgkosten: De verdubbeling van de zorgkosten voor chronisch zieken en gehandicapten betekent concreet dat in de laagste inkomensgroepen mensen die veel zorg nodig hebben in 5 jaar tijd maandelijks € 115,- meer zijn gaan betalen voor hun zorgkosten (NIBUD in opdracht van Ieder(in), 2016).⁷

De gevolgen van een dergelijke hoge stijging van zorgkosten met tegelijkertijd dalende koopkracht laat zich raden: veel ouderen en chronisch zieken stellen hun bezoek aan huisarts en/of specialist uit, met alle gevolgen van dien.

- Het NOOM is het dan ook met Ieder(in) eens dat er een maximum moet worden gesteld voor wat mensen in totaal aan zorg moeten betalen om de zorg voor iedereen betaalbaar en toegankelijk te houden.

Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO):

Huishoudens die geen volledig AOW hebben opgebouwd kunnen een beroep doen op de AIO om hun inkomen aan te vullen tot bijstandsniveau.

- Volgens de SVB ontvingen begin 2019 47.000 huishoudens (dat zijn 55.000 personen) een AIO-uitkering.
- Vanwege de **kostendelersnorm** wordt de AIO-uitkering van 4.200 van deze huishoudens echter gekort vanwege de kostendelersnorm die wel van toepassing is op AOW-ers die een AIO ontvangen. Deze korting kan enkele honderden euro's per maand bedragen.
- Het aantal ouderen dat gezien hun inkomen in aanmerking zou komen voor een AIO, maar geen AIO aanvraagt doet, bedraagt tussen de 25% (cijfers SVB) en 33% (cijfers O&S gemeente Amsterdam).
- Door de afschaffing van de jongere partnertoeslag vanaf 2015 zijn steeds meer huishoudens aangewezen op AIO. Hierdoor hebben ook steeds meer van oorsprong Nederlandse huishoudens recht op AIO.
- Een huishouden dat op bijstandsniveau leeft valt onder de armoedegrens van het CBS, een huishouden met een volledige AOW-uitkering (net) niet. Dit komt omdat een bijstandsuitkering lager is dan (een volledige) AOW.

⁷ <https://iederin.nl/nieuws/17877/zorgkosten-mensen-met-een-beperking-in-vijf-jaar-geëxplodeerd/>.

Kostendelersnorm

Sinds de invoering van de kostendelersnorm voor bijstandsgerechtigden in 2015 staat voor het NOOM de afschaffing van deze norm voor AOW-gerechtigde ouderen met een AIO hoog op de agenda. De AIO is namelijk een bijstandsuitkering. Het zijn voornamelijk migrantenouderen die aangewezen zijn op een AIO, omdat zij geen volledige AOW hebben kunnen opbouwen.

De kostendelersnorm is gebaseerd op de gedachte dat mensen die samen een huis delen minder kosten hebben, en dat daarom de uitkering gekort kan worden.

Verschillende organisaties, waaronder KBO-PCOB, Inspraakorgaan Turken (IOT), Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders (SMN), MantelzorgNL, Federatie Ovang, de Landelijke Cliëntenraad en het NOOM, zijn van mening dat de AIO niet langer gelabeld moet worden als een gewone bijstandsuitkering, omdat ouderen niet beschikbaar hoeven te zijn voor de arbeidsmarkt. Zij hebben recht op een goed basisinkomen. Door toepassing van de kostendelersnorm wordt het inkomen van AOW-ers met een AIO met soms wel enkele honderden euro's per maand gekort als zij bij kinderen, familieleden of vrienden inwonen (al dan niet om mantelzorg te geven dan wel te ontvangen). De korting waarmee kostendelers worden geconfronteerd is dermate hoog dat vele van hen hierdoor onder de grens zakken van wat ze per maand nodig hebben voor noodzakelijke uitgaven en in financiële problemen geraken, met alle gevolgen van dien.

Genoemde organisaties zijn van mening dat de invoering van de kostendelersnorm voor AOW-ers met een AIO-uitkering moeten worden teruggedraaid en dat zij in de eerste plaats als AOW-ers moeten worden beschouwd en niet als bijstandsgerechtigden.

Toepassing van de kostendelersnorm bij AOW-gerechtigde AIO-ers is bovenal een onbegrijpelijke maatregel, aangezien hetzelfde kabinet dat deze maatregel heeft ingevoerd, het langer thuis wonen van ouderen propageert én het bieden van mantelzorg wil stimuleren. Juist migrantenouderen willen zo lang mogelijk thuis blijven en zorg van familie ontvangen.

- Onderzoek van Regioplan naar de gevolgen van de kostendelersnorm (uitgevoerd in opdracht van de gemeente Amsterdam) laat zien dat mensen in de bijstand die met anderen in een huis wonen, te weinig geld overhouden om van te leven. Dit komt omdat zij minder kosten kunnen delen dan gedacht (denk bijvoorbeeld aan zorgkosten, verzekeringen, kledinggeld). Hierdoor zakken zij onder de grens van wat ze per maand nodig hebben, zelfs voor noodzakelijke uitgaven. Alleenstaanden bleken door de korting zo'n 120 euro per maand tekort te komen voor de noodzakelijke uitgaven, gezinnen met kinderen zelfs 200 euro.

Géén tijdelijk probleem: De achterstandspositie en daarmee samenhangende problemen die oudere migranten ervaren, zouden een tijdelijk probleem vormen: met het uitsterven van de eerste generatie zouden deze problemen - en dus de armoede - vanzelf verdwijnen. Een hardnekkig misverstand dat niet met de werkelijkheid strookt. Als we kijken naar de cijfers in relatie tot de tweede generatie, zien we dat ook zij zich in een achterstandspositie bevinden t.o.v. hun Nederlandse leeftijdgenoten. In sommige opzichten wordt de kloof zelfs groter, omdat de kloof tussen arm en rijk in Nederland toeneemt.

Daarbij dient men ook te beseffen dat er steeds weer een nieuwe eerste generatie instroomt: *vluchtelingenouderen*, maar bijvoorbeeld ook *EU-arbeidsmigranten*, waarvan een deel zich uiteindelijk permanent in Nederland zal vestigen. Ook zij verdienen vaak de laagste lonen, werken in flexibele constructies, bouwen geen of zeer geringe aanvullende pensioenen op en verrichten zwaar werk waardoor de kans dat zij vroegtijdig het arbeidsproces verlaten vanwege een slechte gezondheid relatief groot is. Zo zien we nu reeds dat het opbouwniveau bij de de EU-arbeidsmigranten van 80 naar 75% is gezakt.

Ook signaleerde het CBS dat juist onder 55 tot 65-jarigen er sprake is van toename van langdurige armoede: terwijl de armoede in Nederland gelijk blijft, stijgt langdurige armoede vooral onder 55-plussers. Dit is de groep die werkloos of arbeidsongeschikt raakt en waarbij het niet meer lukt om een betaalde baan te vinden.

- Verhoging van de AOW-leeftijd en afschaffing van de VUT betekent vooral voor laagopgeleiden een verlenging van de bijstand, ofwel langer leven in armoede.

Wat kan je eraan doen?

Armoede onder oudere migranten komt voort uit een veelheid met elkaar samenhangende en elkaar versterkende oorzaken. Het is te simpel gedacht dat met één wetswijziging of het invoeren van één enkele maatregel de armoede onder deze groep zou verdwijnen. Gezien echter de bijzonder schrijnende situatie bij die ouderen die elke dag de eindjes aan elkaar moet knopen en steeds weer geld tekort komt, is elke maatregel die tot een verbetering leidt hard nodig. Enkele tientjes per maand maken kunnen het verschil uitmaken tussen wel of niet warm eten elke dag, wel of niet medicijnen afhalen en/of wel of niet meer de deur uitkomen.

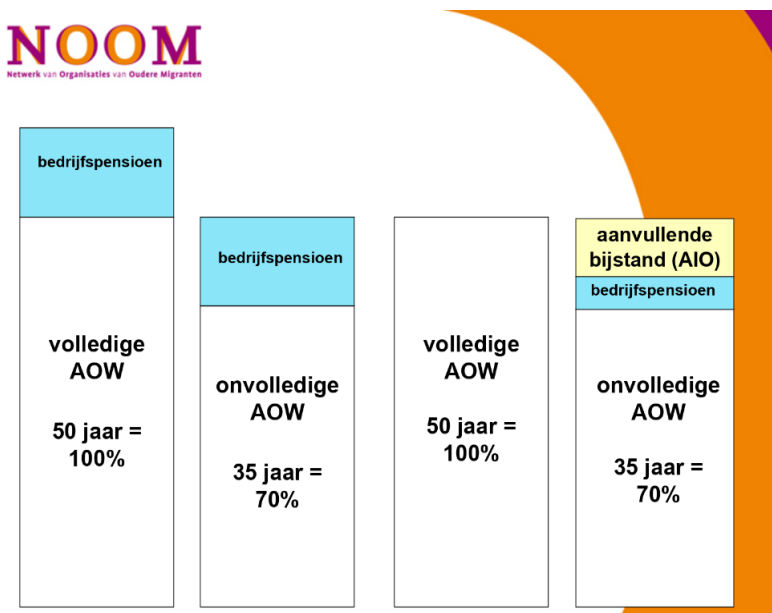
Daarbij is het goed om te bedenken dat verreweg de meeste maatregelen om armoede te bestrijden niet alleen migranten(ouderen) ten goede zullen komen maar alle arme groepen (ouderen) in Nederland.

De 10 maatregelen die hieronder volgen zijn slechts een opsomming van suggesties in willekeurige volgorde, er zijn ongetwijfeld andere / meer mogelijkheden. We zouden dan ook graag zien dat een groep experts zich hierover zou buigen in opdracht van de commissie. Vanuit het NOOM zouden we graag een bijdrage hieraan leveren.

1. Het aanvullend pensioen altijd mogen houden en niet in het AOW-gat laten verdwijnen
2. Afschaffen van de kostendelersnorm voor alle AOW-gerechtigde ouderen, dus ook voor hen die een AIO ontvangen.
3. Erkenning van de door Surinaamse en Caribische ouderen opgebouwde AOW-jaren voordat zij naar Nederland kwamen, waardoor zij geen beroep meer hoeven te doen op de AIO. Velen van hen zullen hierdoor ook hun aanvullend pensioen volledig kunnen behouden.
4. De AIO-voorwaarden versoepelen (bijv. de vermogensgrens in de bijstand uitbreiden naar € 50.000)
5. Behoud IOAW en IOW regelingen voor langdurig werklozen, zodat 55 plussers niet rechtstreeks in bijstand belanden na afloop van de ww-periode
6. Minder complexe toeslagenstelsel / automatisch toekennen van toeslagen
7. Jongere partnertoeslag: recht op 70% i.p.v. 50% AOW voor de gepensioneerde met een jongere partner zonder inkomsten (conform de norm voor alleenstaande AOW-ers).
8. Stoppen met verdere verhoging AOW-leeftijd bij de laagste inkomensgroepen
9. Maximum aan stapeling eigen bijdragen en eigen risico / vergoeding van verplichte eigen risico voor laagste inkomens
10. Kijken naar de inhoud van stadspassen: profiteren migrantenouderen hier ook voldoende van?

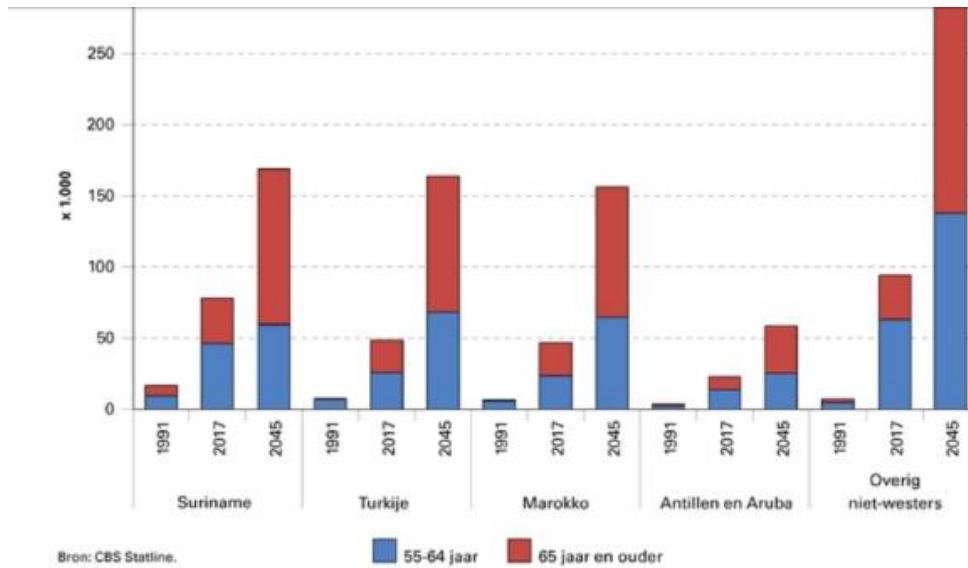
Van belang bij zowel bestaande als toekomstige maatregelen is echter het vergroten van de toegankelijkheid van de regelingen zelf en de informatie hierover: meer voorlichting en begeleiding in - letterlijk en figuurlijk – de eigen taal, bij voorkeur met inzet van ervaringsdeskundigen en goed opgeleide/begeleide vrijwilligers uit de migrantengemeenschappen zelf. Zij vormen een onmisbare schakel om de oudere migranten te bereiken en ondersteunen. Hiertoe is het van belang dat de netwerken van migrantenouderen worden versterkt door meer facilitering, waardering en vergoeding van de door hen geleverde inspanningen. Vooral het stimuleren en (financieel) meer waarderen van vrijwilligerswerk is een investering die zichzelf in meerder opzichten terugverdient: , hierdoor kunnen meer (oudere) migrantenvrijwilligers zelf zinvol maatschappelijk actief bezig zijn en tegelijk anderen bij de samenleving betrekken, hiermee hun eigen isolement en dat van anderen doorbrekend. Met alle gunstige gevolgen van dien.

VOORBEELDEN van hoe iemands inkomen er na de AOW-leeftijd kan uitzien.

Van links naar rechts:

1. Dit is een gemiddelde Nederlandse man of vrouw met een baan
 2. Dit is een gemiddelde migrant; het kan goed een collega zijn van nr. 1: even lang gewerkt in hetzelfde bedrijf, evenveel bedrijfspensioen opgebouwd. Alleen voor nummer 1 is het bedrijfspensioen extra, voor de persoon met de onvolledige AOW vult het bedrijfspensioen het AOW-gat op.
 3. Dit is bijvoorbeeld een Nederlandse vrouw, die niet buitenshuis heeft gewerkt en daardoor geen bedrijfspensioen heeft opgebouwd.
 4. Dit is het voorbeeld van ongeveer 40.000 ouderen die zo weinig inkomen hebben uit AOW + bedrijfspensioen dat het samen lager is dan het sociaal minimum; zij kunnen (als ze aan de voorwaarden voldoen) een beroep doen op aanvullende bijstand (AIO). 75% van de ouderen met een AIO is allochtoon.
- Tot 2011 was de volledige netto AOW (nummer 3) even hoog als AOW plus AIO (nummer 4). Vanaf januari 2012 gaan deze bedragen uit elkaar lopen. De netto AOW (3) is nu ietsje hoger dan AOW plus AIO (4). In de loop van de komende jaren wordt het verschil langzaam wat groter en komt het bedrag voor AOW met AIO dichterbij de buurt van het gewone (lagere) bijstandsniveau voor mensen onder de 65.
 - Op 1 januari 2015 is de Inkomensondersteuning AOW ingevoerd; deze is in plaats gekomen van de oude AOW-tegemoetkoming KOB (Koopkrachttegemoetkoming Oudere Belastingplichtigen). Voor de oude KOB maakte het niet uit of iemand een volledige, gedeeltelijke of geen AOW had opgebouwd. De nieuwe inkomensondersteuning AOW is afhankelijk van hoeveel AOW-jaren iemand heeft opgebouwd. Voor mensen met een onvolledige AOW betekent het dat zij een iets lagere inkomensondersteuning ontvangen. Iemand die bijvoorbeeld 50% AOW heeft opgebouwd, ontvangt 50% van de inkomensondersteuning AOW per maand.

Afkomst	Totaal	AOW	aanvullend pensioen	arbeid & onderneming	bijstand & toeslagen	vermogen	uitkeringen	eigen woning
Nederlands	€ 38.719	€ 15.813	€ 15.468	€ 3.973	€ 565	€ 2.099	€ 564	€ 238
Westerse allochtoon	€ 38.205	€ 14.688	€ 15.998	€ 4.275	€ 847	€ 1.739	€ 598	€ 60
Niet-westerse allochtoon	€ 27.298	€ 13.130	€ 5.142	€ 4.700	€ 3.196	€ 260	€ 1.263	€ -395
totaal	€ 38.295	€ 15.618	€ 15.179	€ 4.026	€ 678	€ 2.004	€ 590	€ 201

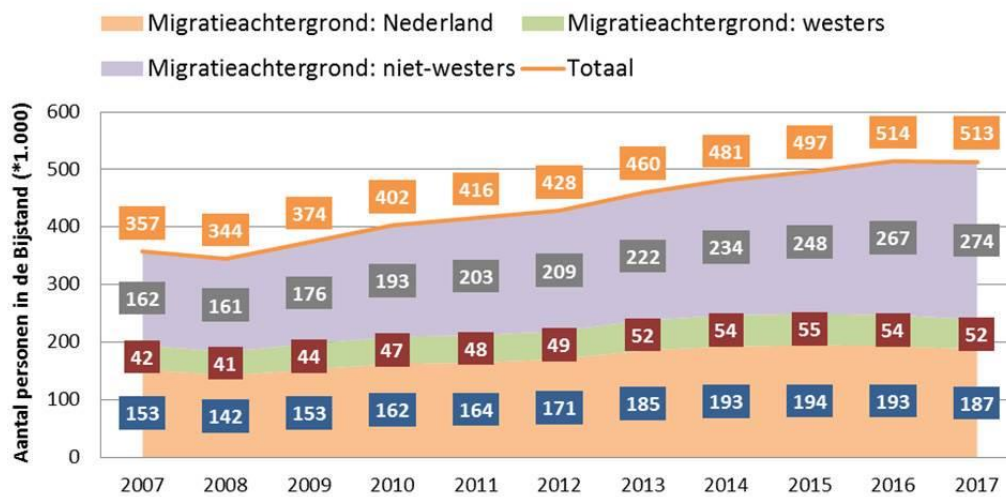
Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van databestanden CBS.
Toelichting: de tabel geeft het gemiddelde inkomen uit AOW, aanvullend pensioen etc.

Tabel 2.11 Niet-westerse allochtonen hebben nauwelijks inkomen uit aanvullend pensioen

Afkomst	AOW	aanvullend pensioen	& onderneming	arbeid	bijstand & toeslagen	vermogen	uitkeringen	eigen woning
Nederlands	53,6%	33,7%		4,8%	2,5%	3,1%	1,3%	1,1%
Westerse allochtoon	51,2%	35,2%		5,9%	3,8%	2,2%	1,5%	0,2%
Niet-westerse allochtoon	61,2%	14,8%		7,7%	13,4%	0,3%	3,3%	-0,8%
totaal	53,7%	33,2%		5,0%	3,0%	2,9%	1,4%	0,9%

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van databestanden CBS.
Toelichting: Het inkomen van ouderen van Nederlandse afkomst komt voor bijna 54% uit AOW en bijna 34% uit aanvullend pensioen.
Zie Tabel C.4 in Bijlage C voor het gemiddelde inkomen uit AOW, aanvullend pensioen etc.

Voor het eerst in jaren minder bijstandsontvangers, 64% bijstandsontvangers heeft migratie-achtergrond

SollicitatieLAB
Update februari 2018

Bron: Cijfers CBS, stand ultimo december
bewerkt door SollicitatieLAB